

ზურაბ აზნაურაშვილი

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის

ასისტენტ პროფესორი

თამარ დევდარიანი

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის

მოწვეული ლექტორი,

DOI: <https://doi.org/10.52340/zssulaw.2023.01.11>

დისციპლინური სამართალწარმოება, როგორც სამართლიანი სასამართლოს უფლების უზრუნველყოფის პრევენციული მექანიზმი

აბსტრაქტი

მოსამართლეთა მიმართ დისციპლინური სამართალწარმოების მექანიზმების არსებობა მნიშვნელოვანია, როგორც დემოკრატიულ საზოგადოებაში მოსამართლეთა ანგარიშვალდებულების უზრუნველსაყოფად, ისე სასამართლო სისტემის მიმართ ნდობის განსამტკიცებლად.

სასამართლო ხელისუფლების ავტორიტეტის უზრუნველსაყოფად მოსამართლემ უნდა აღიაროს და დაიცვას ქცევის ის წესები და სტანდარტები, რომლებიც აუცილებელია მართლმსაჯულების პრესტიჟის დასაცავად. მოსამართლის ყოველი ქმედება სამოსამართლო ეთიკის წესებს უნდა შეესაბამებოდეს, ხოლო ისეთი ქცევა, რომელიც არღვევს დადგენილ სტანდარტს და თავისი არსით წარმოადგენს შესაძლო დისციპლინურ გადაცდომას, შესაბამისი უფლებამოსილების მქონე ორგანოს მიერ დისციპლინური სამართალწარმოების ფარგლებში უნდა შეფასდეს.

თავის მხრივ, დისციპლინური სამართალწარმოება ხელს უწყობს მოსამართლის ქცევის იმგვარად გააზრებას, რომ უზრუნველყოფილი იქნეს დისციპლინური სამართალწარმოების, როგორც პრევენციული მექანიზმად გამოყენება, ხოლო თავად სამართალწარმოების აღნიშნული სახე საფრთხეს არ უნდა უქმნიდეს სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის ფუნდამენტურ ღირებულებებს. ამასთან, დისციპლინური სამართალწარმოებისას უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სამართალწარმოების პროცესის სათანადო ხარისხითა და დადგენილი წესით წარმართვა.

საკვანძო სიტყვები: მართლმსაჯულება, სამართლიანი სასამართლო, დისციპლინური სამართალწარმოება.

შესავალი

სამართლიანი სასამართლოს უფლებით სარგებლობის უზრუნველყოფას და რეალიზების შესაძლებლობის არსებობას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია მართლმსაჯულების სისტემაში.

სამართლიანი სასამართლოს უფლება მნიშვნელოვანია თითოეული მოქალაქისთვის, რათა ჰქონდეთ შესაძლებლობა ისარგებლონ იმ უფლებებითა გარანტიებით, რომელიც მათ გააჩნიათ. ამასთან, სამართლიანი სასამართლოს უფლება უფლების დაცვის მექანიზმების ეფექტიანი გამოყენების შესაძლებლობით ხელს უწყობს კანონის უზენაესობისა და სამართლიანობის პრინციპების დაცვას.

სასამართლოს დამოუკიდებლობის ხელყოფისა და სასამართლო განხილვის უფლების დარღვევის თავიდან არიდების საუკეთესო საშუალება დისციპლინური სამართალწარმოების სისტემის არსებობაა. აღნიშნული სისტემის სწორხაზოვანი ფუნქციონირება მნიშვნელოვანია, როგორც დარღვევის შემთხვევაში სათანადო რეაგირების მოხდენის მიზნით, ისე, შემდგომი დარღვევების პრევენციის მიზნითაც.

აღნიშნული მექანიზმების არსებობა და მათი შესაძლო არაეფექტური გამოყენება უზრუნველყოფს ნაშრომის აქტუალობას და ხაზს უსვამს კვლევების არსებობის მნიშვნელობას.

წინამდებარე სტატიაში განხილულია დისციპლინური სამართალწარმოების მნიშვნელობა სამართლიანი სასამართლოს უფლების ჭრილში, ასევე გაანალიზებულია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიდგომები და საქართველოს კანონმდებლობაში ამ მიმართულებით არსებული რეგულაციები. ამ მიზნით სტატია მიმოიხილავს სხვადასხვა გადაწყვეტილებას და ანალიზებს სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზების პრაქტიკას დისციპლინური სამართალწარმოების ჭრილში.

1. სამართლიანი სასამართლოს უფლების არსი და მნიშვნელობა

სამართლიანი სასამართლო მოიაზრებს სასამართლოს ხელმისაწვდომობის უფლებას, სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და მიუკერძოებლობას, ისეთ პროცესუალურ მოთხოვნებს, როგორცაა შეჯიბრებით სამართალწარმოების პროცესში მხარეთა თანასწორობის უფლება, საჯარო სამართალწარმოებისა და გადაწყვეტილების დასაბუთების უფლება, საქმის გონივრულ ვადაში განხილვის უფლება.

მხარის უფლება მისი საქმე განხილულ იქნეს სამართლიანი სასამართლოს განხილვის უფლების სრული დაცვით ლეგიტიმური და მნიშვნელოვანია. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ყველა ის მექანიზმი, რომელიც აღნიშნულს უზრუნველყოფს, მათ შორისაა, განჭვრეტადი დისციპლინური სამართალწარმოება.¹

სამართლიანი სასამართლოს უფლება, პირველ რიგში, ნიშნავს სახელმწიფო ხელისუფლების ყველა იმ გადაწყვეტილების (ქმედების) სასამართლოში გასაჩივრებისა და სამართლებრივ შეფასების შესაძლებლობის არსებობას, რომელიც შესაძლოა არღვევდეს ადამიანის უფლებებს.² აღნიშნული მიუთითებს სამართლიანი სასამართლოს უფლების კანონის უზენაესობასთან პირდაპირ კავშირზე.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სადისციპლინო პალატა 2016 წლის 21 ივლისის №დს-მ/9-16 გადაწყვეტილებაში განმარტავს, რომ „კანონიერების პრინციპი კანონის უზენაესობას ეფუძნება. ეს კონსტიტუციური პრინციპია, რომლის თანახმად, არავის არ აქვს უფლება კანონმდებლობის მოთხოვნათა საწინააღმდეგოდ განახორციელოს რაიმე ქმედება.“

ამდენად, კანონიერების პრინციპიდან გამომდინარე სამართლიანი სასამართლოს არსებობა მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც იგი არსებითი შემადგენელი ნაწილია ადამიანის უფლებებისა. სამართლიანი სასამართლოს პრინციპს ვხვდებით როგორც ქვეყნის შიდა კანონმდებლობაში, ისე სხვა მრავალ საერთაშორისო აქტში, მათ შორის ადამიანის უფლებათა ამერიკულ კონვენციის მე-8 მუხლში³; ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციის მე-6 მუხლში⁴; სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მე-14 მუხლში⁵ და სხვა.

აღნიშნული საერთაშორისო სამართლებრივი აქტებიდან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენცია, რომლის მე-6 მუხლს, იცავს რა სამართლიანი სასამართლოს უფლებას, ცენტრალური ადგილი უკავია კონვენციის სისტემაში. სამართლიანი

¹ Note On International Standards and Good Practice of Disciplinary Proceedings Against Judges, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, Warsaw, 2018, 16.

² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2006 წლის 15 დეკემბრის №1/3/393,397 გადაწყვეტილება, II. §1.

³ სამართლიანი სასამართლოს უფლება) შეიცავს რამდენიმე შესაბამის დებულებას სასამართლო პროცესში საჯარო პროკურორების როლის შესახებ. მე-8 მუხლის 1-ლი პუნქტი ადგენს: „ყოველ პირს, მისთვის წაყენებული ნებისმიერი სისხლის სამართლის ბრალდების ან მისი სამოქალაქო, შრომითი, ფინანსური ან ნებისმიერი სხვა ხასიათის უფლებათა და მოვალეობათა განსაზღვრისას, უფლება აქვს მისი საქმე გონივრულ ვადაში და სათანადო გარანტიებით განხილულ იქნეს კომპეტენტური, დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ტრიბუნალის მიერ, რომელიც წინასწარაა შექმნილი კანონის საფუძველზე“.

⁴ „ყოველი ადამიანი, მისი სამოქალაქო ხასიათის უფლებებისა და მოვალეობების, ან მისთვის წარდგენილი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების საფუძვლიანობის გამორკვევისას, აღჭურვილია გონივრულ ვადაში მისი საქმის სამართლიანი და საქვეყნოდ განხილვის უფლებით კანონის საფუძველზე შექმნილი დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ“.

⁵ „ყველა პირი თანასწორია სასამართლოებისა და ტრიბუნალების წინაშე. თითოეულს აქვს უფლება მისთვის წაყენებული ყოველი სისხლის სამართლის ბრალდების განხილვისას, ან რომელიმე სამოქალაქო პროცესში მისი უფლება-მოვალეობების განსაზღვრისას, მისი საქმე სამართლიანად და საჯაროდ გაარჩიოს კანონის საფუძველზე შექმნილმა კომპეტენტურმა, დამოუკიდებელმა და მიუკერძოებელმა სასამართლომ“.

სასამართლოს უფლებას დემოკრატიულ საზოგადოებისათვის ფუნდამენტური მნიშვნელობა გააჩნია. აღნიშნული მუხლის დაცვის ობიექტს წარმოადგენს კანონის უზენაესობის პრინციპი, რომელსაც ემყარება მთლიანად საზოგადოება. გარდა ამისა, ასახავს იმ ტრადიციების ნაწილს, რომლებიც კონვენციის პრეამბულის თანახმად, საერთოა კონვენციის ხელმომწერი ქვეყნებისთვის. კონვენციის მე-6 მუხლი სწორედ ის ნორმაა, რომლის დარღვევის შესახებ ყველაზე ხშირად ხდება განცხადებების წარდგენა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში. იმისათვის, რომ დავა მიეკუთვნოს მე-6 მუხლის მოქმედების სფეროს, უნდა არსებობდეს დავა ან „შეცილება“ ისეთ უფლებებსა და ვალდებულებებზე, რომელთაც სადავო დონეზე მაინც აღიარებს ქვეყნის შიდა კანონმდებლობა.⁶

ასეთი უფლების დაცვა ეროვნულ დონეზე წარმოუდგენელია დამოუკიდებელი სასამართლოს არსებობის გარეშე. სასამართლოს დამოუკიდებლობა, თავის მხრივ, სამართლიანი სასამართლოს უფლების ნაწილია. დამოუკიდებელი სასამართლო მოიაზრებს, როგორც ინსტიტუციურ ისე ინდივიდუალურ დამოუკიდებლობას, თუმცა როგორი შინაარსითაც არ უნდა განიხილებოდეს სასამართლოს დამოუკიდებლობა უმნიშვნელოვანესია აღინიშნოს, რომ მოსამართლეს დამოუკიდებლობა ენიჭება ადამიანის უფლებათა დასაცავად.

2. მოსამართლეთა ანგარიშვალდებულებისა და დისციპლინური სამართალწარმოების როლი ანგარიშვალდებულების უზრუნველყოფის პროცესში

მნიშვნელოვანია, რომ სასამართლოს დამოუკიდებლობაში ჩარევისა თუ სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების დარღვევის თავიდან არიდების მიზნით სათანადო სიზუსტით უნდა იქნას განსაზღვრული დისციპლინური სამართალწარმოების პროცესი და მისი დებულებები.⁷ აუცილებელია, რომ მოსამართლეებს არ დაეკისროთ პასუხისმგებლობა მის მიერ მტკიცებულებათა შეფასების შედეგად, შინაგანი რწმენით, მიღებული გადაწყვეტილების გამო. დემოკრატიული საზოგადოება მოსამართლის დამოუკიდებლობის მაღალი სტანდარტის არსებობას მოითხოვს. დამოუკიდებლობა, თავის მხრივ, ხელშესახები და კანონით გარანტირებული უნდა იყოს.

საქართველოს კონსტიტუციის 63-ე მუხლი განამტკიცებს მოსამართლეთა დამოუკიდებლობას, კონსტიტუციასა და კანონზე მორჩილებას. ამასთან, კრძალავს მოსამართლის საქმიანობაში ჩარევას ან მასზე გავლენის მოხდენას. უთითებს, რომ კანონის შესაბამისად აღნიშნული დასჯადი ქმედებაა. ამავე მუხლითვეა გარანტირებული მოსამართლისთვის ანგარიშის მოთხოვნის დაუშვებლობა. მოსამართლეზე ზემოქმედებას კრძალავს „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-8 მუხლის

⁶ A/HRC/11/41, [2009], §57; ასევე, U.N. Doc. CCPR/C/OP/1, Larry James Pinkney v. Canada, Communication No. 27/1978, [1985], §34. ასევე, Sunday Times v United Kingdom, [1979] ECtHR, §49.

⁷ Case C-719/19, European Commission v. Poland (ECLI:EU:C:2021:366), [2021], §6

მე-2 პუნქტიც, სადაც აღნიშნულია, რომ სამართალწარმოების პროცესი უნდა უზრუნველყოფდეს სათანადო სამართლებრივ და პროცედურულ გარანტიებს.

მოსამართლე, როგორც მართლმსაჯულების განმახორციელებელი პირი, არა მხოლოდ დამოუკიდებლობის მაღალი გარანტიებით უნდა სარგებლობდეს არამედ, საზოგადოების წინაშე ანგარიშვალდებულების მაღალი სტანდარტები უნდა გააჩნდეს.

ჯერ კიდევ „პლატონი საკუთარ ნამუშევრებში აღნიშნავდა, რომ მოსამართლეებს უფლებამოსილების გადამეტებისას პასუხისმგებლობა უნდა დაეკისროთ.“⁸ მოსამართლეთა სხვადასხვა სახის პასუხისმგებლობასთან ერთად,⁹ მნიშვნელოვანია ანგარიშვალდებულები მართლმსაჯულების არსებობა, რომელიც მოიაზრებს როგორც ინდივიდუალური მოსამართლის, ისე სასამართლო სისტემის პასუხისმგებლობას საზოგადოების წინაშე.

ანგარიშვალდებულებას ხელს უწყობს სასამართლო პროცესის ღიაობა, რა დროსაც მოსამართლე ასაბუთებს მის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას. აღნიშნული წარმოადგენს ეგრეთ წოდებულ „ახსნით ანგარიშვალდებულებას“. ანგარიშვალდებულების ერთ-ერთი ფორმა უშუალოდ მოსამართლის ქმედებასაც ეხმიანება და არასათანადო ქცევისათვის პასუხისმგებლობის შესაბამის სახესაც მოიაზრებს, რაც გამოიხატება დისციპლინურ საქმეზე დაკისრებულ სანქციაში, ხოლო გარკვეულ ქმედებებთან მიმართებით, სისხლის სამართლებრივ პასუხისგებაში. აღნიშნული წარმოადგენს ერთგვარ „დასჯით ანგარიშვალდებულებას“.¹⁰

მიუხედავად იმისა, რომ მოსამართლის ანგარიშვალდებულება საზოგადოების წინაშე საკმაოდ დიდია, სასამართლოს დამოუკიდებლობის მოთხოვნიდან გამომდინარე, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ადგენს, რომ „მოსამართლის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება არ შეიძლება იყოს გადასინჯვის საგანი, გარდა გასაჩივრების ტრადიციული პროცედურისა“¹¹.

ამდენად, იმ პირობებში, როდესაც მოსამართლის მიერ მიღებული აქტის კანონიერებაზე ზედამხედველობა დაუშვებელია¹², ხოლო ანგარიშვალდებულება მოსამართლის ქმედებაზე შესაბამისი რეაგირების აუცილებლობაზე მიუთითებს დისციპლინური სამართალწარმოების ჭრილში, მოსამართლეთა მიმართ დისციპლინური სამართალწარმოება ერთგვარ ბეწვის ხიდის წარმოადგენს მოსამართლეთა დამოუკიდებლობასა და ანგარიშვალდებულებას შორის. ბალანსის დაცვა კი - გარდაუვლად მნიშვნელოვანია. დისციპლინური სამართალწარმოების არასათანადოდ გამოყენების პირობებში შესაძლოა მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის

⁸ გასიტაშვილი ე., ზამბახიძე თ., ლორია ა., მესხიშვილი ქ., კორმახია ზ., მოლიტერნო ჯ., ხუბულური თ., იურიდიული ეთიკა, თბ., 2021, 577.

⁹ მოსამართლეს შეიძლება დაეკისროს, როგორც სისხლისსამართლებრივი, სამოქალაქო, ადმინისტრაციული, ისე დისციპლინურ პასუხისმგებლობა.

¹⁰ The position of the judiciary and its relation with the other powers of state in a modern Democracy, Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion №18, 2015, 9, 26.

¹¹ Oleksandr Volkov v. Ukraine, №21722/11, §80

¹² „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 75¹⁰ მუხლის მე-5 პუნქტი

ხელყოფის, რიგ შემთხვევებში ზეწოლის მცდელობის საფრთხედ, ხოლო მათი დისკრედიტაციის გზით სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე ზემოქმედების მოხდენის მექანიზმად - დამლუპველ ინსტრუმენტად შესაძლოა იქცეს.

დისციპლინურ სამართალწარმოებასთან დაკავშირებით ყურადსაღებია „კიევის რეკომენდაციები“, რომელიც სამართალწარმოების აღნიშნულ სახესთან მიმართებით ადგენს ზოგად სტანდარტებს და განსაზღვრავს, რომ სამართალწარმოება პროფესიულ გადაცდომას უნდა ეფუძნებოდეს, რომელიც არის „უხეში, უპატივბედი და სასამართლო ხელისუფლების რეპუტაციის შემლახველი“.¹³ მოსამართლის მიმართ დისციპლინარული სამართალწარმოება წარმოადგენს „გაძლიერებულ სამსახურებრივ ზედამხედველობას“,¹⁴ სადაც ნათლად ჩამოყალიბებული კონკრეტული დისციპლინური გადაცდომის სახეებისა და სანქციების არსებობას (mutatis mutandis) განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს.¹⁵ აღნიშნული განმტკიცებულია სამართლებრივი განსაზღვრულობის პრინციპით. საქმეში „მაესტრი იტალიის წინააღმდეგ“ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განმარტა, რომ კანონში პირდაპირ ვერ იქნება მითითებული ყველა ის ქცევა, რომელიც დისციპლინურ გადაცდომას წარმოადგენს, თუმცა კანონმდებლის ვალია მაქსიმალურად აბსოლუტური სიზუსტით განსაზღვროს გადაცდომებთან დაკავშირებული ყველა ნორმა.

ამდენად, დისციპლინური პასუხისმგებლობა წარმოადგენს მოსამართლეთა მიერ ჩადენილ დისციპლინურ გადაცდომაზე რეაგირების მექანიზმს. სამართალწარმოების მიზანია მოსამართლეთა მიერ კანონმდებლობით დადგენილი ფუნქციების ჯეროვნად შესრულების უზრუნველყოფა, რაც, რა თქმა უნდა, სწორედ სამართლიანი სასამართლოს განხილვის უფლების ქვაკუთხედად და ამოსავალ წერტილად უნდა იქნეს განხილული. დისციპლინური სამართალწარმოება ხელს უწყობს დადგენილი წესების, ეთიკური სტანდარტების დაცვასა და აღსრულებას, რაც, პირდაპირპროპორციულად ეხმიანება სასამართლოს ანგარიშვალდებულებას. ამასთან, წარმოების აღნიშნული სახე უზრუნველყოფს, როგორც გადაცდომის ჩამდენი პირის ქმედებაზე შესაბამის რეაგირებას, ისე სხვა პირთა მიერ დისციპლინური გადაცდომის ჩადენის პრევენციას.

ამდენად, დისციპლინური სამართალწარმოება ერთგვარი შემაკავებელი ძალაა, იძულების მექანიზმია მოსამართლეთათვის, რათა არ დაარღვიონ მხარეთა ფუნდამენტური უფლებები, არ მიაყენონ გამოუსწორებელი ზიანი სხვა პირთა თუ სასამართლოს ინტერესებს. სამართლიანი და ეფექტური დისციპლინური სამართალწარმოება უზრუნველყოფს მოსამართლის მიერ პროფესიული ქცევის შენარჩუნებას, მართლმსაჯულების ინტერესების დაცვას და კერძო ინტერესებისგან თავისუფალ მართლმსაჯულებას. შესაბამისად,

¹³ ODIHR Max Planck Minerva Research Group on Judicial Independence, Kyiv, 23-25 June 2010, §25.

¹⁴ გოგიაშვილი გ., სამოსამართლო სამართალი, მეორე გამოცემა, თბ., 2020, გვ.71.

¹⁵ ადამიანის უფლებათა ინტერამერიკულმა სასამართლომ დისციპლინური სახდელთან მიმართებით განმარტა, რომ იგი არის სადამსჯელო მექანიზმი, რომელსაც შეუძლია მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინოს ადამიანის უფლებებზე, განსაკუთრებით მოსამართლის თანამდებობიდან გათავისუფლების შემთხვევაში (López Lone et al. v. Honduras, [2015] IACtHR §257).

დისციპლინური სამართალწარმოების მიზანი - ქცევის მოდელის წახალისება, შენარჩუნება და ყველასთვის თანმიმდევრული და სამართლიანი მოპყრობის უზრუნველყოფა. აღნიშნულის გარანტს სწორედ სამართლიანი სასამართლოს პრინციპების დისციპლინურ სამართალწარმოებაში დანერგვა, გავრცელება და ეფექტიანი გამოყენება წარმოადგენს.

3. დისციპლინური სამართალწარმოების პროცესში სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზების პრინციპები

სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზებას მნიშვნელოვანი ადგილი აკისრია დისციპლინური სამართალწარმოების განხორციელების პროცესში. უპირველესყოფისა, მნიშვნელოვანია მისი ნორმატიული მოწესრიგება გადაცდომების ზედმიწევნით სრულყოფილად რეგლამენტაცია და არაორაზროვანი ჩამოყალიბება. ხოლო აღნიშნულის მისაღწევად უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სამართლიანი დისციპლინური სამართალწარმოების სწორი, განუხრელი პრაქტიკის ჩამოყალიბება.

ნათლად ჩამოყალიბებულ, ზედმიწევნით დეტალურად განსაზღვრულ დისციპლინურ გადაცდომებთან მიმართებით აღსანიშნავია, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია ითვალისწინებს სამართლებრივი განსაზღვრულობის პრინციპის და აღნიშნულის მაგალითად განიხილავს სამართალწარმოების ხანდაზმულობის ვადის საკითხს, რადგანაც „სასამართლო აცხადებს, რომ ხანდაზმულობის ვადა რამდენიმე მნიშვნელოვან მიზანს ემსახურება, კერძოდ, ის უზრუნველყოფს სამართლებრივ განსაზღვრულობას, იცავს პოტენციურ მოპასუხეებს დროულად განუცხადებელი საჩივრებისგან, რომელთა განხილვის შემთხვევაშიც რთული იქნებოდა სამართლიანობის დადგენა, ვინაიდან სასამართლოებს მოუწევდათ გადაწყვეტილების მიღება იმ მოვლენების ირგვლივ, რომელთაც შორეულ წარსულში ჰქონდა ადგილი და იმ მტკიცებულების საფუძველზე, რომელმაც, სავარაუდოდ დროის გასვლის გამო, სანდოობა დაკარგა და სრულფასოვან მტკიცებულებად ვერ განიხილება.“¹⁶

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლი, რომელიც მოიაზრებს საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებას, ადგენს, რომ „ყოველი ადამიანი ... აღჭურვილია ... მისი საქმის სამართლიანი და საქვეყნო განხილვის უფლებით კანონის საფუძველზე შექმნილი დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ.“ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის შესაბამისად დისციპლინური სამართალწარმოების სრული პროცესის განმავლობაში მხარეებს უნდა ჰქონდეთ თანაბარი შესაძლებლობები¹⁷, ხოლო თავად დისციპლინური სამართალწარმოების პროცესში არა მხოლოდ გადაცდომათა და პროცესის განსაზღვრულობის პრინციპი უნდა მოქმედებდეს, არამედ მოსამართლე აღჭურვილი უნდა იყოს განსაზღვრული უფლებებითა და გარანტიებით.

¹⁶ Oleksandr Volkov v. Ukraine, №21722/11, §137.

¹⁷ იქვე, §87-91.

მოსამართლის უფლებრივ გარანტიებში მოიაზრება სამართლიანი სასამართლოს ერთ-ერთი პრინციპიც - გასაჩივრების უფლება. ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს (CCJE) №3 დასკვნის¹⁸ შესაბამისად დისციპლინური წარმოება ისე უნდა იყოს ორგანიზებული, რომ დისციპლინური ორგანოს მიერ ინიცირებული გადაწყვეტილების გასაჩივრება შესაძლებელი იყოს სასამართლოში.¹⁹ ევროპის ქვეყნების პრაქტიკაში მსგავსი ორგანო უმეტესწილად არის ან ზემდგომი ინსტანციის სასამართლო, ან უზენაესი სასამართლო.²⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად „სამართლებრივი სახელმწიფოს პირველადი ფუნქცია ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა სრული რეალიზაცია და ადეკვატური დაცვაა, სამართლიანი სასამართლოს უფლება, როგორც სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპის განხორციელების ერთგვარი საზომი, გულისხმობს ყველა იმ სიკეთის სასამართლო დაცვის შესაძლებლობას, რომელიც თავისი არსით უფლებას წარმოადგენს...“²¹

„საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 75⁵⁴ მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად მოსამართლეს დისციპლინური სამართალწარმოების პროცესში გასაჩივრების უფლება წარმოეშობა სადისციპლინო კოლეგიის გადაწყვეტილების შემდგომ, რომელიც შეიძლება გასაჩივრდეს უზენაესი სასამართლოს სადისციპლინო პალატაში, რაც, რა თქმა უნდა, წარმოადგენს სამართლიანი სასამართლოს უფლებით ეფექტიანი სარგებლობის შესაძლებლობას.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო დადგენილი პრაქტიკის შესაბამისად სამართლიანი სასამართლოს უფლებას დისციპლინურ სამართალწარმოებაში განიხილავს „დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს“ და „კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლოს“ პრინციპების ჭრილში.

სასამართლოს განმარტებით კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ლი პარაგრაფი მოიცავს „დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს“ პრინციპის არსებობას, ხოლო მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით კი განმარტავს, რომ ის დადგენადია ან სუბიექტური მიდგომის ფარგლებში, რომელიც გულისხმობს მოცემულ საქმეში მოცემული მოსამართლის შინაგანი რწმენის დადგენის მცდელობას და ობიექტური მიდგომის შესაბამისად, რომელიც გულისხმობს იმის განსაზღვრას, მან საკმარისი გარანტიები უზრუნველყო თუ არა ამ კუთხით რაიმე სახის ლეგიტიმური ეჭვის გამოსარიცხად.²² სასამართლო აღნიშნულ საქმეში მსჯელობს

¹⁸ ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს (CCJE) №3 დასკვნა „მოსამართლეთა პროფესიული ქცევის მარეგულირებელი პრინციპებისა და წესების, კერძოდ, ეთიკის ნორმების, თანამდებობასთან შეუფერებელი ქცევისა და მიუკერძოებლობის შესახებ“, სტრასბურგი, საფრანგეთი, 19.11.2002.

¹⁹ ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს (CCJE) №3 დასკვნა, §72.

²⁰ ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებების ოფისის ანგარიში „მოსამართლეთა დისციპლინური წარმოების საუკეთესო პრაქტიკისა და საერთაშორისო სტანდარტები“, §47.

²¹ სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება №1/466

²² სტურუა საქართველოს წინააღმდეგ, №45729/05, §33.

მოსამართლეთა ნაწილის წინასწარ ჩამოყალიბებული განწყობების არსებობაზე, რადგანაც ისინი პირველი ინსტანციის წესით უკვე მონაწილეობდნენ ამავე საქმის განხილვაში.²³

ამასთან, „კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლოს“ პრინციპის შესახებ მსჯელობისას ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო განმარტავს, რომ პრეცედენტული სამართლის თანახმად, ტერმინის - „კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლო“ ობიექტია უზრუნველყოფა იმისა, „რომ სასამართლო სისტემა დემოკრატიულ საზოგადოებაში არ არის დამოკიდებული აღმასრულებელი ხელისუფლების დისკრეციაზე, არამედ ის რეგულირდება პარლამენტიდან გამომდინარე კანონით“.²⁴ ფრაზა „კანონის საფუძველზე შექმნილი“ მოიცავს არა მხოლოდ სამართლებრივ საფუძვლებს „სასამართლოს“ არსებობისათვის, არამედ სასამართლოს შემადგენლობას თითოეულ საქმეში.²⁵ აღნიშნულ პრინციპებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს თავად დისციპლინური სამართალწარმოებისთვის, რადგან დისციპლინური სამართალწარმოების განმახორციელებელი ორგანო ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ განიხილება, როგორც „ტრიბუნალი“²⁶. ამდენად, ყველა ის წინაპირობა, რაც სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზების ფარგლებში სასამართლოებისთვის არის დადგენილი, დადგენილია, მათ შორის, დისციპლინური სამართალწარმოების განმახორციელებელი ორგანოების მიმართაც.

საინტერესოა რა როლი აქვს თავად დისციპლინურ სამართალწარმოებას სამართლიანი სასამართლოს უფლებით სარგებლობაში. ხელისუფლების დანაწილების პრინციპიდან გამომდინარე, სახელმწიფოს დემოკრატიული განვითარებისთვის სასამართლო ხელისუფლებას უმნიშვნელოვანესი როლი გააჩნია, ხოლო სასამართლოს დამოუკიდებლობა სახელმწიფოს დემოკრატიული განვითარების მთავარ ელემენტს წარმოადგენს.

სასამართლოს დამოუკიდებლობა „კანონის უზენაესობის წინაპირობა [...] და სამართლიანი სასამართლო პროცესის ფუნდამენტური გარანტია.“²⁷ მოსამართლის პასუხისმგებლობა მოითხოვს მართლმსაჯულების კეთილსინდისიერად და მიუკერძოებლად, ყოველგვარი ზეგავლენისაგან თავისუფლად გადაწყვეტას, რადგან დამოუკიდებელი მართლმსაჯულების მთავარი არსი სწორედ მოქალაქეთა უფლებების დაცვისთვის ზეგავლენისგან თავისუფლებაა.

როგორც უკვე აღინიშნა კანონის უზენაესობა, რომელიც სამართლიანი სასამართლოს უფლებისა და სამართლიანი განხილვის უფლების შემადგენელი ნაწილია, დისციპლინური სამართალწარმოების განჭვრეტადობის აუცილებლობაზე მიუთითებს. არა მხოლოდ დისციპლინური სამართალწარმოება უნდა იყოს სამართლიანი სასამართლოს გარანტი,

²³ იქვე. §35.

²⁴ Oleksandr Volkov v. Ukraine, №21722/11, §150.

²⁵ იქვე. §151.

²⁶ სტურუა საქართველოს წინააღმდეგ, №45729/05, §40.

²⁷ ევროპაში უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის კონფერენციის (CSCE) მონაწილე ქვეყნების წარმომადგენლების 1986 წლის ვენის შეხვედრის დასკვნითი დოკუმენტი, 1989; CSCE-ის ადამიანური განზომილების სფეროში კონფერენციის კოპენჰაგენის დოკუმენტი, 1990; პარიზის ქარტია ახალი ევროპისთვის, 1990; CSCE-ის ადამიანური განზომილების სფეროში კონფერენციის მოსკოვის შეხვედრის დოკუმენტი, 1991; MC.DOC/4/06

არამედ თავად დისციპლინური სამართალწარმოება უნდა იყოს სამართლიანი სასამართლოს პრინციპების შესაბამისი და მის საფუძველზე აგებული.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, ისევე როგორც საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო მიუთითებენ ადამიანის უფლებებისა და განსაზღვრულობის პრინციპის მნიშვნელობაზე. ამასთან, საქართველოში მოქმედი დისციპლინური სამართალწარმოების პროცესი, „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანულ კანონში არსებული პრინციპები თუ თავად პრაქტიკა მიუთითებს დისციპლინური სამართალწარმოების მნიშვნელობასა და როლზე.

პრინციპების დონეზე გაწერილი დისციპლინური სამართალწარმოება, მისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, პრაქტიკაში ეფექტიანი სამართალწარმოების შესაძლებლობას უნდა ითვალისწინებდეს. ამ მხრივ აღსანიშნავია, რომ დისციპლინური სამართალწარმოების განმახორციელებელი ორგანოთა მიერ პროაქტიულად გამოქვეყნებული სტატისტიკური ინფორმაცია, თუ ანგარიშები²⁸ მიუთითებს, რომ კანონით გათვალისწინებული გარანტიებით სარგებლობის უფლებამოსილება და შესაძლებლობა მოსამართლეებს გააჩნიათ. აღნიშნული კი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სამართლიანი დისციპლინური სამართალწარმოების უზრუნველსაყოფად.

როგორც უკვე აღინიშნა, დისციპლინური სამართალწარმოების განმახორციელებელ ორგანოთა მიერ პროაქტიულად გამოქვეყნებული სტატისტიკური ინფორმაცია და ანგარიშები მნიშვნელოვანია სამართალწარმოების შედეგების გასაანალიზებლად. ამასთან, გამოქვეყნებული ინფორმაცია მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მოსამართლეთა ინფორმირების კუთხით. ამდენად, გამოქვეყნებულმა ანგარიშებმა და განკარგულებებმა პრევენციული მექანიზმის როლი უნდა შეასრულოს და უზრუნველყოს მოსამართლეთა ინფორმირება სხვადასხვა შემთხვევაში მიღებული გადაწყვეტილებისა და შესაბამისი რეაგირების შესახებ.

დისციპლინური პასუხისმგებლობის საფუძველების დადგენა მოსამართლეებს საშუალებას აძლევს იცოდნენ ქცევის ის სტანდარტები, რომელთა დაცვასაც მათგან მოელოან. განსაზღვრული დისციპლინური გადაცდომები უზრუნველყოფს სამართლიან გაფრთხილებას მათთვის, ვინც შესაძლოა ვერ დაიცვას დადგენილი სტანდარტები. აღნიშნული კი სწორედ კანონის უზენაესობისა და სამართლიანი სასამართლოს პრინციპების დაცვას ემსახურება მიზნად. დისციპლინური სამართალწარმოების მიზანი სასამართლო ხელისუფლების თვითნებობისაგან დაცვა და მოსალოდნელი შედეგების წინასწარ განჭვრეტა წარმოადგენს.

ამდენად, დისციპლინურ სამართალწარმოებასთან სამართლიანი სასამართლოს უფლება გადაჯაჭვულია, ერთი მხრივ, სამართალწარმოების პროცესში სამართლიანი სასამართლოს

²⁸ დამოუკიდებელი ინსპექტორის სამსახური, რომელიც მოსამართლეთა დისციპლინური სამართალწარმოების დაწყების ექსკლუზიური უფლებამოსილებით სარგებლობს კვარტალურად ამუშავებს და აქვეყნებს სტატისტიკურ ინფორმაციას, ხოლო ყოველწლიურად ამზადებს დასკვნებისა თუ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებების ანალიზს.

უფლების ელემენტების არსებობითა და მეორე მხრივ, თავად სამართალწარმოებით სასამართლო დავის მონაწილე მხარეთა სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზების ხელშეწყობით.

დასკვნა

მოსამართლეთა მიმართ დისციპლინური სამართალწარმოების პროცესი რთული და მრავალმხრივ მნიშვნელოვანი, აქტუალური საკითხია, რომლის კვლევა სამეცნიერო თვალსაზრისით სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან მიმართულებას წარმოადგენს. რა თქმა უნდა იმის გააზრება თუ რამდენად მნიშვნელოვანია დისციპლინური სამართალწარმოება, სამართლიანი სასამართლოს უფლება, თუ დისციპლინური სამართალწარმოების პროცესში სამართლიანი სასამართლოს უფლებით სარგებლობა რთული პროცესია, თუმცა წინამდებარე სტატიის მიზანი იყო წარმოეჩინა თემის აქტუალობა, მნიშვნელობა და განესაზღვრა მომავალი კვლევის საფუძველი. არსებული რეალობა ცხადყოფს, რომ დისციპლინურ სამართალწარმოებასთან მიმართებით სამეცნიერო კვლევების ნაკლებობა მისი ეფექტიანობის განსაზღვრის შესაძლებლობას ამცირებს.

ამდენად, მნიშვნელოვანია საკითხის სწორი გააზრება, რადგან მოსამართლეთა დამოუკიდებლობა, მათი უვადოდ განწესების პირობებში კი განჭვრეტადი დისციპლინური სამართალწარმოებით გადაცდომებზე რეაგირება, არა მხოლოდ სასამართლო სისტემის, არამედ ზოგადად საზოგადოების კეთილდღეობისა და ქვეყნის განვითარების საფუძველია.

დისციპლინური სამართალწარმოება არც მოსამართლეთა „დასჯის“ და არაც გადაცდომათა წახალისების მექანიზმად არ უნდა იქცეს. სამართალწარმოების აღნიშნული სახის მთავარი ფუნქცია შესაძლო გადაცდომების შემდგომი პრევენცია და არასათანადო ქცევის თავიდან არიდება უნდა იყოს. ამ პროცესში დამოუკიდებელი, მიუკერძოებელი, ობიექტური და ეფექტიანი დისციპლინური სამართალწარმოების საფუძველი კანონის უზენაესობა და სამართლიანი სასამართლოს პრინციპების დაცვაა.